

Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid – Jeugdzorg (LIRIK-JZ)

Toelichting en instructie

juni 2009

Ingrid ten Berge & Karin Eijgenraam
© Nederlands Jeugdinstituut

i.s.m. Landelijk Inhoudelijk Platform VIB

Inhoudsopgave

Introductie	3
Doel	3
Opzet	4
Gebruik van de LIRIK	4
Algemeen	4
Deel 1 Huidige veiligheidssituatie	6
Deel 2 Risicotaxatie	13
Wat te doen met de uitkomst van de LIRIK?	15

Introductie

Het Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK) is een korte checklist die ontwikkeld is voor de bureaus jeugdzorg in het kader van het project Verbetering Indicatiestelling Bureaus Jeugdzorg (VIB). De LIRIK ondersteunt de eerste stap van het drieslagmodel in de aanpak van kindermishandeling: het onderkennen van (mogelijke) signalen van kindermishandeling. De voorliggende versie van de LIRIK is een herziene versie. De eerste werkversie is in 2007 ontwikkeld voor de Toegang van Bureau Jeugdzorg op basis van het inhoudelijk kader van de ORBA-werkwijze (Onderzoek, Risicotaxatie en Besluitvorming AMK's).¹ Begin 2009 zijn de gebruikservaringen bij de Toegang en het AMK geëvalueerd.² Op basis van deze evaluatie is de LIRIK op enkele punten aangepast. Voor de bureaus jeugdzorg is ook een digitale versie van de LIRIK ontwikkeld. In deze toelichting beschrijven we eerst kort het doel en de opzet van de LIRIK. Vervolgens geven we concrete aanwijzingen en tips voor het gebruik.

Doel

De LIRIK is bedoeld als hulpmiddel voor bureau jeugdzorg bij:

1. het onderkennen van een vermoeden van kindermishandeling of anderszins onveilige opvoedingssituatie;
2. een eerste inschatting van het risico op kindermishandeling in de nabije toekomst.

Onder kindermishandeling of anderszins onveilige opvoedingssituatie verstaan we hier opvoedingssituaties waarin de jeugdige zich niet goed kan ontwikkelen omdat de opvoedingssituatie onveilig, bedreigend of direct schadelijk is en de verantwoordelijke volwassene(n) niet in de basale behoeften van de jeugdige (kunnen) voorzien. In de LIRIK staat kindermishandeling door primaire opvoeder(s) centraal. Daarmee bedoelen we de ouders of andere volwassenen (bijvoorbeeld pleegouders) die de eerstverantwoordelijken zijn voor de opvoeding en verzorging van de jeugdige. De LIRIK is niet primair bedoeld voor het signaleren van kindermishandeling door derden (bijvoorbeeld de buurman of leerkracht) of voor jeugdigen die een gevaar zijn voor zichzelf of anderen.

De LIRIK is een checklist gericht op gestructureerde oordeelsvorming. Dat wil zeggen dat het de beroepskracht helpt om op grond van de beschikbare informatie systematisch de voorliggende casus te beoordelen. Het professionele oordeel van de beroepskracht staat daarbij centraal. De LIRIK stimuleert en ondersteunt de beroepskracht om zijn professionele oordeel te expliciteren en te onderbouwen op basis van kennis over relevante aandachtspunten. De LIRIK is geen voorgestructureerde vragenlijst en geeft geen formules of criteria om tot een objectief oordeel te komen. De uiteindelijke beoordeling maakt de beroepskracht zelf door de zorgen, problemen en sterke kanten tegen elkaar af te wegen. De meerwaarde van de LIRIK ten opzichte van het eigen professionele oordeel ligt in de focus op (on)veiligheid, het expliciteren van de professionele intuïtie, het voorkomen van een tunnelvisie of andere valkuilen, het stilstaan bij feiten en het aanreiken van kennis over relevante aandachtspunten.

¹ Berge, I.J. ten, & Vinke, A. (2006). Beslissen over vermoedens van kindermishandeling. Handreiking en hulpmiddelen voor het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. Utrecht/Woerden: NIZW Jeugd / Adviesbureau Van Montfoort.

² Berge, I.J. ten, & Rossum, J. van (2009). Evaluatie en bijstelling GCT en LIRIK. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

De LIRIK is niet bedoeld als richtlijn voor informatieverzameling en besluitvorming. Zeker in een aanmeldingsfase kan de beschikbare informatie summier, gekleurd en/of weinig feitelijk zijn, maar ook dan vormt de beroepskracht een beeld over wat er aan de hand is en wat de risico's voor de jeugdige zijn. Aan de hand van de aandachtspunten uit de LIRIK kan wel duidelijk worden dat op bepaalde punten nog informatie ontbreekt; indien relevant kan deze informatie in een volgende fase alsnog verzameld worden. De LIRIK leidt tot een expliciet en onderbouwd oordeel over aard en ernst van de problematiek dat de basis kan vormen voor verschillende beslissingen. Voor het nemen van een besluit is naast de beoordeling van de problematiek echter ook een analyse nodig van de gewenste situatie en mogelijke oplossingsrichtingen. De LIRIK geeft hier geen richtlijnen voor.

Opzet

De LIRIK bestaat uit twee delen die de beoordeling van de veiligheid van de jeugdige ondersteunen:

Deel 1: huidige veiligheidssituatie

Deel 2: risicotaxatie

Het onderscheid tussen deze twee delen is belangrijk. Bij het onderkennen van een vermoeden van kindermishandeling vorm je een beeld van de *huidige situatie* van de jeugdige. Het gaat om de vraag 'Wat is er op dit moment aan de hand?'. Is de jeugdige op dit moment veilig of zijn er signalen die wijzen op kindermishandeling?

Risicotaxatie is het inschatten van de risico's voor de jeugdige in de *toekomst*. Daarbij staat de vraag centraal 'Wat kan er gaan gebeuren?'. Risicotaxatie is gebaseerd op informatie uit het heden: op grond van kenmerken van de huidige situatie probeer je toekomstige schade of bedreiging voor de jeugdige zo goed mogelijk in te schatten. Een goede risicotaxatie is dus alleen mogelijk als de huidige situatie goed in beeld is gebracht.

Beide delen van de LIRIK bestaan uit een aantal vetgedrukte kernvragen, aandachtspunten voor het beantwoorden van deze kernvragen, en een overall conclusie. In principe worden altijd beide delen ingevuld.

Gebruik van de LIRIK

Algemeen

Met behulp van de LIRIK kan de beroepskracht snel nagaan of er mogelijk sprake is van kindermishandeling en wat de risico's voor de jeugdige zijn. De LIRIK is geen uitgebreid instrument, maar een korte checklist ter ondersteuning van stap 1 van het drieslagmodel uit het project Verbetering Indicatiestelling Bureaus Jeugdzorg (VIB): 'onderkennen van (mogelijke) signalen van kindermishandeling'. Daarmee kan de LIRIK worden ingezet op elk moment dat er zorgen zijn over de veiligheid van de jeugdige.

Wanneer sprake lijkt te zijn van een vermoeden van of risico op kindermishandeling, wordt dit volgens het drieslagmodel verder onderzocht in stap 2: 'verifiëren van vermoedens van kindermishandeling'. Als in stap 2 het vermoeden van kindermishandeling wordt bevestigd, volgt stap 3: 'stoppen van de mishandeling'.

Hoe vul je de LIRIK in? De LIRIK is geen standaard vragenlijst waarvan alle items verplicht moeten worden ingevuld. De aandachtspunten bij de verschillende kernvragen zijn bedoeld om je te helpen bij het vormen van een oordeel. Specifieke aandachtspunten voor de voorliggende casus kan je aangeven onder de kopjes 'Anders'. De aandachtspunten zijn niet altijd allemaal van toepassing en vaak zal er over diverse punten nog weinig of weinig feitelijk informatie zijn. Nalopen van de aandachtspunten

maakt je echter bewust van wat je wél weet of vermoedt en welke belangrijke informatie misschien nog ontbreekt. Het is niet nodig en ook niet wenselijk om alles te willen weten. Stel jezelf de vraag welke informatie nog echt nodig is om de situatie goed te kunnen beoordelen. Die informatie kan dan alsnog verzameld worden.

De kernvragen (vetgedrukte vragen) en de conclusies worden wel altijd ingevuld. Je vormt immers altijd een beeld of oordeel, ook als er maar weinig (feitelijke) informatie is. Licht ook altijd toe waarop dat oordeel gebaseerd is. De toelichting is essentieel om een goed beeld van de casus en jouw professionele oordeel daarover te geven!

In principe vul je de LIRIK in op basis van informatie die al elders, bijvoorbeeld in de GCT (Gestructureerde Checklist Toegang) of in een schriftelijke aanmelding is beschreven. Het is niet nodig om deze informatie nogmaals te beschrijven, het gaat vooral om het weergeven en onderbouwen van jouw professionele oordeel daarover. Realiseer je daarbij dat het altijd om een momentopname gaat: je beoordeelt de situatie op basis van wat je op dat moment weet.

Verschillende opvoedingssituaties. De LIRIK geeft richtlijnen voor de beoordeling van de veiligheid van jeugdigen in gezinssituaties. Dat kan het oorspronkelijke gezin zijn, maar ook een pleeggezin waar de jeugdige al dan niet tijdelijk opgroeit. Soms groeien jeugdigen in meer gezinnen op, bijvoorbeeld in geval van co-ouderschap. De LIRIK kan gebruikt worden om verschillende opvoedingssituaties en verschillende primaire opvoeders (biologische ouder, stiefouder, pleegouder) te beoordelen. Geef wel duidelijk aan om welke opvoedingssituatie of opvoeder het gaat. De digitale versie biedt hiervoor extra mogelijkheden.

Meer jeugdigen in een gezin. Het uitgangspunt is dat voor elke jeugdige apart de veiligheidssituatie wordt beoordeeld. Immers, ouders kunnen hun kinderen verschillend behandelen en kinderen verschillen in aanleg en hoe zij reageren op onveilige situaties. Dat betekent dat in principe voor iedere jeugdige een aparte LIRIK moet worden ingevuld. In de praktijk is dit niet altijd praktisch, bijvoorbeeld bij grote gezinnen. Je kan er dan voor kiezen om één LIRIK in te vullen voor het hele gezin en in de toelichting bij elke kernvraag duidelijk aan te geven wat voor welk gezinslid van toepassing is. De digitale versie van de LIRIK biedt overigens meer mogelijkheden om te specificeren naar gezinsleden.

Bespreken met ouders. Het uitgangspunt bij de LIRIK is zoveel mogelijk openheid: ouders en jeugdigen hebben recht op een duidelijke uitleg over wat er over hen gezegd en geconcludeerd wordt. Daarom maakt de LIRIK ook onderdeel uit van het dossier. Beroepskrachten vinden het soms moeilijk om 'lastige' problematiek als kindermishandeling als zodanig te benoemen en te bespreken met ouders. Ze zijn bijvoorbeeld bang dat ze hiermee onnodig weerstand oproepen bij ouders of willen niet beschuldigend over komen. De ervaring leert echter dat openheid en een niet-veroordelende houding vaak de beste weg is. Leg uit aan ouders wat je vindt en op grond waarvan en toets dit aan hun visie en verhaal. Beoordelen en beslissen mét ouders en jeugdigen levert vaak meer op dan beoordelen en beslissen over hen!

Deel 1

Huidige veiligheidssituatie

In het eerste deel van de LIRIK staat de vraag centraal wat er op dit moment aan de hand is. Het gaat daarbij niet om het vaststellen (of: verifiëren) of de jeugdige op dit moment mishandeld, verwaarloosd of misbruikt wordt, maar om het onderkennen van een *vermoeden* van kindermishandeling. Dus om de vraag 'Zou hier sprake kunnen zijn van kindermishandeling?'.
Onder kindermishandeling verstaan we alle vormen van lichamelijke en psychische mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik. Ook het getuige zijn van huiselijk geweld valt hieronder. Omdat het gaat om een eerste onderkenning van vermoedens, maken we in de LIRIK geen verder onderscheid naar verschillende vormen van kindermishandeling.

Er zijn verschillende soorten aanwijzingen die kunnen leiden tot een vermoeden van kindermishandeling:

- A. informatie over ernstige bedreiging van de veiligheid van de jeugdige;
- B. informatie over het handelen van de ouders in de omgang met de jeugdige;
- C. signalen van de jeugdige;
- D. risicofactoren bij ouder(s), jeugdige, gezin en/of omgeving.

De beschikbare informatie kan meer of minder concreet zijn, maar leidt altijd tot een eerste indruk of oordeel. De LIRIK helpt de werker om systematisch tot dit oordeel te komen.

A. Directe veiligheid

De eerste kernvraag is of er vermoedens of aanwijzingen zijn dat de jeugdige op dit moment fysiek in gevaar is. Als dat het geval is, moet er immers direct actie worden ondernomen om de jeugdige veilig te stellen. Het gaat hier niet om een bedreiging van de ontwikkeling in het algemeen, maar specifiek om een levensbedreigende situatie of ernstige bedreiging of aantasting van de lichamelijke integriteit van de jeugdige. De bedreiging kan veroorzaakt worden door de ouder(s)/primaire opvoeder(s), de jeugdige zelf of een ander gezinslid of derde.

Bedreiging door de ouder(s)/primaire opvoeder(s) kan bestaan uit:

- Ernstige kindermishandeling: o.a. -eerder- letsel/dreiging door opvoeder, drugsbaby, ernstig fysiek geweld, seksueel misbruik;
- Onvoldoende bescherming tegen gevaar of bedreiging door anderen, vluchtgedrag;
- Onvoldoende basiszorg, waaronder toezicht, eten, kleding, medische zorg, woonsituatie;
- Opvoeder niet beschikbaar, o.a. door verslaving, emotionele instabiliteit, fysieke afwezigheid;
- Ouder(s) belemmeren zicht op/toegang tot jeugdige (de veiligheid van de jeugdige is daardoor niet te beoordelen).

De jeugdige kan een bedreiging zijn voor zichzelf als hij/zij psychotisch of suïcidaal is.

Onder bedreiging door een ander gezinslid of derde valt ook ernstige kindermishandeling door derden. Geef hierbij aan wie de mogelijke pleger is.

Wanneer sprake is van vermoedens of aanwijzingen voor een of meer van deze factoren, kruis je het betreffende hokje aan. Bij de kernvraag geef je vervolgens de conclusie weer:

'Ja': er zijn vermoedens of aanwijzingen voor direct fysiek gevaar

'Nee': uit de beschikbare informatie blijkt duidelijk dat er geen sprake van is direct fysiek gevaar

'Onbekend': er is geen of te weinig informatie bekend om een oordeel te vormen

B. Omgang ouder(s) - jeugdige

De tweede kernvraag is hoe de ouders met de jeugdige omgaan, meer concreet of er sprake is van bedreigend handelen of nalaten van de ouder(s). Het gaat hier om het handelen van de ouder als opvoeder in relatie tot de jeugdige, en niet om het handelen in brede zin van de ouder als persoon. Als de ouder problemen heeft in zijn of haar persoonlijk functioneren (risicofactor!) of in de relatie met anderen, moet je hier dus de vraag stellen of en, zo ja, welke invloed dat heeft op zijn of haar functioneren als *opvoeder*.

In eerste instantie beoordeel je hier de huidige situatie: hoe geven ouders de opvoeding en verzorging van hun jeugdige(n) vorm? Daarbij kijk je zowel naar concrete aanwijzingen voor kindermishandeling als naar aspecten van opvoeding en verzorging in brede zin. Wanneer sprake is van gebeurtenissen in het verleden, bijvoorbeeld fysieke mishandeling of misbruik, kruis je hier 'Ja' aan. In de toelichting beschrijf je wat er nu speelt en wat er eventueel in het verleden heeft gespeeld. Geef in het laatste geval ook aan of daar in het heden nog sprake van is.

Concrete aanwijzingen voor kindermishandeling

- 'Ja': er is concrete, feitelijke informatie over een of meer vormen van geweld, verwaarlozing of misbruik (heden of verleden)
- 'Nee': uit de beschikbare informatie blijkt duidelijk dat er geen concrete aanwijzingen zijn voor kindermishandeling
- 'Onbekend': er is geen of te weinig informatie bekend om een oordeel te vormen

Vormen van kindermishandeling

Lichamelijk of psychisch geweld	Lichamelijk: onder andere slaan, schoppen, bijten, knijpen, krabben, toebrengen van brandwonden of de jeugdige laten vallen Psychisch: afwijzing en vijandigheid uitstralen tegenover jeugdige, onder andere uitschelden, opzettelijk bang maken
Verwaarlozing	Ontbreken van lichamelijke zorg en verzorging die de jeugdige nodig heeft of doorlopend tekort schieten in het geven van positieve aandacht aan de jeugdige
Seksueel misbruik	Alle seksuele aanrakingen die een volwassene een jeugdige opdringt
Getuige van huiselijk geweld	De jeugdige is getuige van geweld tussen gezinsleden

Zorgen over opvoeding en verzorging

De omgang tussen ouder(s) en jeugdige kan je op verschillende dimensies of aspecten beoordelen (zie tabel op de volgende pagina voor een toelichting).

Voor elke dimensie geef je door middel van het aankruisen van het betreffende hokje aan of jij je op grond van de beschikbare informatie wel of geen zorgen maakt. Het gaat dus om jouw oordeel, niet om het oordeel of de mening van anderen (zoals aanmelder of informant). Het onderscheid 'zorgen' en 'geen zorgen' geeft een globale indruk, in de toelichting beschrijf je de zorgen en licht je toe hoe groot de zorgen zijn.

'Onbekend' kruis je aan als er onvoldoende informatie is om een oordeel te vormen. Daarbij is het belangrijk om aan te geven of dit komt doordat de ouder geen inzicht geeft in zijn of haar eigen handelen of doordat er onvoldoende informatie beschikbaar is.

Op basis van de beoordeling van de aandachtspunten, kom je tot een algemene indruk over de omgang tussen ouder(s) en jeugdige. Kruis hier aan of je het (niet) handelen van de ouder(s) al dan niet bedreigend vindt voor de jeugdige, of dat je hier geen oordeel over kan vormen omdat er onvoldoende informatie beschikbaar is:

'Ja': er zijn aanwijzingen voor bedreigend handelen of nalaten

'Nee': uit de beschikbare informatie blijkt duidelijk dat er geen aanwijzingen zijn voor bedreigend handelen of nalaten

'Onbekend': er is geen of te weinig informatie bekend om een oordeel te vormen

Nb. Het kan zijn dat je eerder hebt aangegeven dat je zorgen hebt over bijvoorbeeld regels en grenzen in de opvoeding, maar dat je algemene indruk toch is dat er geen sprake is van bedreigend handelen.

Beschrijf bij de toelichting de zorgen en/of concrete aanwijzingen en geef aan op welke ouder(s)/primaire opvoeder(s) deze betrekking hebben. Geef aan hoe groot de zorgen zijn. Ook vermeld je hier of het gaat om gebeurtenissen in het hier en nu of in het verleden.

Opvoedingsdimensies

Bescherming en veiligheid	Ouders beschermen de jeugdige tegen gevaar of schade, waaronder contacten met mensen die mogelijk gevaar opleveren voor de jeugdige.
Basale verzorging	Ouders voorzien in de fysieke behoeften van de jeugdige (o.a. onderdak, voeding, kleding) en noodzakelijke medische zorg.
Emotionele warmte	Ouders zorgen dat aan de emotionele behoeften van de jeugdige wordt voldaan en geven de jeugdige het gevoel dat het gewaardeerd wordt. Zij reageren sensitief en responsief op de behoeften van de jeugdige en zorgen ervoor dat de jeugdige veilige, stabiele en affectieve relaties met belangrijke anderen kan aangaan.
Regels en grenzen	Ouders stellen de jeugdige in staat om diens eigen gedrag en emoties te leren reguleren, door het stellen van duidelijke regels en grenzen, en het stimuleren en voordoen van positief gedrag.
Stimulering	Ouders ondersteunen de cognitieve en sociale ontwikkeling van de jeugdige door interactie, aanmoedigen, praten met en reageren op de jeugdige, zorgen voor onderwijs en bevorderen van sociale contacten.
Stabiliteit	Ouders voorzien in een voldoende stabiele gezinsomgeving, zodat de jeugdige kan rekenen op continuïteit in zijn opvoeding en verzorging. Ouders zijn voorspelbaar in hun gedrag en proberen één lijn te trekken.

Bron: Ten Berge, I.J. & Vinke, A. (2006). Beslissen over vermoedens van kindermishandeling. Handreiking en hulpmiddelen voor het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. Utrecht/Woerden: NIZW Jeugd / Adviesbureau Van Montfoort.

C. Jeugdige

De centrale vraag is hier hoe het met de jeugdige gaat: zijn er kindsignalen die wijzen op kindermishandeling of een anderszins bedreigde ontwikkeling?

Hier maken we onderscheid tussen signalen rond het psychosociaal functioneren, de lichamelijke gezondheid en vaardigheden en de cognitieve ontwikkeling van de jeugdige. Deze indeling sluit aan op het Classificatiesysteem Aard Problematiek Jeugdzorg (CAP-J) (zie bijlage I).

- Psychosociaal functioneren heeft betrekking op gedrag, ontwikkeling (emotioneel, persoonlijkheid, identiteit) en middelengebruik.
- Lichamelijke gezondheid betreft het lichamenlijk functioneren en daaraan gerelateerde klachten. Onder lichamelijke gezondheid valt hier ook letsel, achterblijvende groei, onduidelijke lichamelijke klachten en/of veelvuldig doktersbezoek.
- Vaardigheden en cognitieve ontwikkeling betreffen de sociale en schoolse vaardigheden en prestaties.

Signalen van kindermishandeling kunnen op al deze dimensies zichtbaar zijn. In de praktijk bestaan verschillende signalenlijsten die je als hulpmiddel kunt gebruiken (bijvoorbeeld protocol kindermishandeling AMK Amsterdam; signalenlijsten NIZW Jeugd / Expertisecentrum Kindermishandeling). Het is belangrijk om je te realiseren dat signalen zelden specifiek zijn voor kindermishandeling. Kindsignalen kunnen een gevolg zijn van kindermishandeling, maar dat hoeft niet. Er kan ook andere problematiek spelen. Ook is een signaal op zich geen bewijs van kindermishandeling. Het is altijd belangrijk om een relatie te leggen met het gedrag van de ouders. In de tabel op de volgende pagina worden enkele voorbeelden gegeven van signalen die mogelijk wijzen op kindermishandeling.

In de LIRIK geeft je door het aankruisen van de betreffende hokjes aan of je je op een bepaald vlak al dan niet zorgen maakt, of dat onbekend is hoe het op dat punt met de jeugdige(n) gaat. Het onderscheid tussen 'zorgen' en 'geen zorgen' geeft een globale indruk. In de toelichting kun je de zorgen beschrijven en aangeven hoe groot de zorgen zijn.

Vervolgens vorm je een totaalbeeld over de jeugdige(n): zijn er kindsignalen die wijzen op een onveilige opvoedingssituatie of kindermishandeling?

'Ja': er zijn kindsignalen

'Nee': uit de beschikbare informatie blijkt duidelijk dat er geen kindsignalen zijn

'Onbekend': er is geen of te weinig informatie bekend om een oordeel te vormen

Licht ten slotte in je eigen woorden toe hoe het met de jeugdige(n) gaat, welke kindsignalen je signaleert en waar jouw zorgen uit bestaan.

Let op: als er meer jeugdigen zijn, kruis je aan of je je in het algemeen over de jeugdigen zorgen maakt. In de toelichting beschrijf je vervolgens per jeugdige de signalen.

Voorbeelden van kindsignalen

	0-18 jaar	Specifiek voor bepaalde leeftijd	Indicatie voor type mishandeling
Psychosociaal functioneren	Passief, lusteloos, erg nerveus Plotselinge gedragsverandering Afwijkend spel (thema's) Altijd waakzaam Angst of schrikreacties op onverwacht lichamelijk contact Niet zindelijk op een leeftijd dat het hoort Leeftijdsinadequaate seksueel gedrag	Vanaf 3/4 jaar: geen vriendjes, niet geliefd bij andere jeugdigen 12-18 jaar: suïcidaal gedrag, crimineel gedrag, weglopen, vertraagd intreden puberteit, gebruik van middelen/verslaving	Alle vormen Seksueel misbruik
Lichamelijke gezondheid	Blauwe plekken, botbreuken, brandwonden, littekens Genitale verwondingen SOA	0-4 jaar: afwijkende groeicurve (lengte/gewicht) 12-18 jaar: zwangerschap	Fysieke mishandeling Verwaarlozing, emotionele mishandeling Seksueel misbruik
Vaardigheden en cognitieve ontwikkeling	Geheugen- en concentratieproblemen	Vanaf 6 jaar: slechte leerprestaties, schoolverzuim	

Bronnen: protocol kindermishandeling AMK Amsterdam; signalenlijsten NIZW Jeugd / Expertisecentrum Kindermishandeling

D. Risicofactoren

Risicofactoren voor kindermishandeling zijn factoren waarvan uit onderzoek bekend is dat zij de kans op kindermishandeling of herhaling van kindermishandeling vergroten. We onderscheiden hier risicofactoren bij de ouder(s) van overige risicofactoren (bij jeugdige(n), gezin en/of omgeving), omdat het functioneren van de ouder een belangrijke bepalende factor is voor hoe de ouder met de jeugdige omgaat. Risicofactoren bij de ouder(s) moeten daarom altijd in het oordeel worden meegenomen en krijgen meer gewicht dan de andere factoren. De risicofactoren bij ouder(s) zijn geclusterd naar factoren die betrekking hebben op:

- functioneren van de ouder als opvoeder;
- persoonlijk functioneren, dat wil zeggen het functioneren van de ouder als persoon;
- beschikbaarheid voor de jeugdige;
- voorgeschiedenis;
- partnerrelatie.

In bijlage 2 worden de risicofactoren kort toegelicht.

Risicofactoren spelen in combinatie met de andere aanwijzingen een belangrijke rol in de uiteindelijke conclusie over de veiligheid van de jeugdige nu en in de toekomst. Risicofactoren worden in de LIRIK op twee manieren gebruikt:

1. als indicatoren voor mogelijke kindermishandeling in het hier en nu (deel 1);
2. als voorspellers van toekomstige kindermishandeling (deel 2).

In *deel 1* (huidige veiligheidssituatie) worden risicofactoren gebruikt als mogelijke aanwijzing voor kindermishandeling. De risicofactoren die de kans op kindermishandeling vergroten, zijn namelijk vaak ook een indicatie van kindermishandeling die op dit moment al plaatsvindt. Ze geven kenmerken van ouders, jeugdige en omgeving weer die mogelijk kindermishandeling veroorzaken of in stand houden.³ De aanwezigheid van een of meer risicofactoren betekent niet automatisch dat er ook sprake is van kindermishandeling. Als er sprake is van risicofactoren, moet altijd worden nagegaan wat er op dit moment daadwerkelijk aan de hand is: hoe gaan de ouders met de jeugdige om en wat betekent dit voor de ontwikkeling en het welzijn van de jeugdige?

In *deel 2* (risicotaxatie) worden risicofactoren gebruikt bij het inschatten van de kans dat kindermishandeling in de toekomst (opnieuw) plaats zal vinden. Uit onderzoek bij grote groepen ouders en jeugdigen is bekend dat de aanwezigheid van deze risicofactoren de kans op het ontstaan of herhaling van kindermishandeling vergroot. Als er veel risicofactoren zijn, met name bij de ouders, is er een groter risico op kindermishandeling. Maar het hoeft niet: sommige ouders zijn in staat om hun kind, ondanks allerlei risico's, toch goed genoeg op te voeden. Het omgekeerde doet zich ook voor: soms is er slechts één risicofactor die zo bedreigend is dat daarmee de veiligheidsrisico's voor het kind zeer groot zijn. Daarom is het niet mogelijk om gedetailleerde scoringsregels te geven voor de weging van risicofactoren. Het gaat steeds om een afweging van de specifieke situatie van deze jeugdige, met deze ouders, in dit gezin. De professional maakt deze afweging op grond van zijn kennis en ervaring en toetst dit bij collega's.

Scoring van de risicofactoren

De kernvraag is hier of er risicofactoren voor kindermishandeling zijn. De genoemde risicofactoren zijn bedoeld om te expliciteren welke risicofactoren je op grond van de beschikbare informatie ziet en daarmee jouw oordeel over de aanwezigheid van risicofactoren te specificeren. Je hoeft niet over uitgebreide, feitelijke informatie te beschikken om een risicofactor te signaleren; ook op grond van beperkte of gekleurde informatie kan je van mening zijn dat de risicofactor aanwezig is.

Voor elke risicofactor kruis je een of meer van de volgende antwoordmogelijkheden aan:

- 'Ja': de risicofactor is aanwezig of het vermoeden bestaat dat deze aanwezig is
'Nee': uit de beschikbare informatie blijkt duidelijk dat de risicofactor niet aanwezig is
'?': er is geen of te weinig informatie bekend om een oordeel te vormen

Bij de ouders kan je achter de antwoordopties toelichten op welke ouder of primaire opvoeder het antwoord betrekking heeft. Als er meer jeugdige(n) zijn kan je meer antwoordopties aankruisen en in de algemene toelichting aangeven welke risicofactoren bij welke jeugdige spelen.

Het is mogelijk dat je op grond van je professionele kennis en ervaring inschat dat in een specifieke situatie een risicofactor speelt die niet in het algemene rijtje voorkomt. In dat geval geef je dat aan bij 'anders' en licht je toe wat deze risicofactor is.

In principe ga je bij de beoordeling uit van risicofactoren die op dit moment spelen en daarmee een indicatie zijn voor kindermishandeling nu of in de toekomst. Het kan voorkomen dat een risicofactor in het verleden heeft gespeeld, maar nu verholpen of onder controle is. Denk bijvoorbeeld aan

³ In tegenstelling tot kindsignalen die veeleer een mogelijk gevolg zijn.

behandelde psychiatrische-, verslavings-, of gedragsproblematiek of een problematische partnerrelatie die nu verbroken is.

Hoe je dit scoort, hangt af van hoe je dit meeweegt in de beoordeling van de veiligheidssituatie van de jeugdige. Als je inschat dat de risicofactor mogelijk nog een rol speelt of kan gaan spelen, kruis dan 'Ja' aan. Als je inschat dat het geen probleem meer is of zal zijn, kruis dan 'Nee' aan. In beide gevallen is het belangrijk om in de toelichting de status van de risicofactor en de overwegingen daarbij goed te beschrijven.

Ten slotte beantwoord je de kernvraag 'Zijn er risicofactoren voor kindermishandeling?':

'Ja': er zijn risicofactoren of het vermoeden bestaat dat deze aanwezig zijn

'Nee': uit de beschikbare informatie blijkt duidelijk dat geen risicofactoren zijn

'Onbekend': er is geen of te weinig informatie bekend om een oordeel te vormen

Ook hier is vooral de toelichting van belang. Daarin licht je toe welke risicofactoren een rol spelen en geef je aan als er bijzonderheden zijn.

Conclusie huidige veiligheidssituatie

De conclusie is een combinatie en weging van de afzonderlijke signalen (negatief én positief!) en risicofactoren bij deze ouder(s), deze jeugdige(n) en dit gezin. Voor de weging zijn geen algemeen geldende formules of normen te geven. Het kan zijn dat er op veel punten zorgen zijn die samen leiden tot de conclusie dat er vermoedelijk sprake is van mishandeling. Maar het kan ook zijn dat de zorgen op één punt zo groot zijn dat kindermishandeling vermoed wordt. De professional maakt deze afweging op grond van zijn kennis en ervaring en liefst in overleg met collega's.

Er zijn verschillende (combinaties van) conclusies mogelijk:

- Er is sprake van een levensbedreigende situatie of direct fysiek gevaar;
- Er is sprake van feitelijke aangetoonde kindermishandeling in heden en/of verleden;
- Er is mogelijk sprake van kindermishandeling;
- Er zijn geen aanwijzingen voor kindermishandeling;
- Onvoldoende informatie om een oordeel te vormen.

Het onderscheid tussen een levensbedreigende situatie en direct fysiek gevaar is een miniem verschil. Levensbedreigend zijn die situaties die dodelijk kunnen zijn voor de jeugdige; direct fysiek gevaar is een ernstige bedreiging of aantasting van de lichamelijke integriteit van de jeugdige (bijvoorbeeld ernstig letsel), die niet dodelijk is. Beide situaties vragen om onmiddellijk handelen om de veiligheid van de jeugdige te waarborgen.

Feitelijk aangetoonde kindermishandeling in het verleden kan samengaan met (vermoedens van) kindermishandeling in het heden. Bijvoorbeeld: de fysieke mishandeling is gestopt, maar er speelt nog wel emotionele verwaarlozing. De conclusie 'kindermishandeling in het verleden' kan dus samengaan met de conclusie 'er is op dit moment (mogelijk) sprake van kindermishandeling'.

De conclusie dat er mogelijk sprake is van kindermishandeling, kan op verschillende aanwijzingen of signalen gebaseerd zijn: omgang ouder-jeugdige, kindsignalen en risicofactoren. Ook combinaties hiervan zijn mogelijk. Ook wanneer ouders geen informatie of inzicht in hun handelen willen geven, kan dat leiden tot een vermoeden van kindermishandeling.

Het is belangrijk om de overwegingen en afwegingen die leiden tot de conclusie goed vast te leggen, zodat voor iedereen inzichtelijk is hoe jouw oordeel tot stand gekomen is. Licht daarom in eigen woorden toe wat er volgens jou in dit gezin aan de hand is. Daarbij kan je ook onderscheid maken naar verschillende vormen van kindermishandeling. Als er meer jeugdigen in het gezin zijn, geef hier dan duidelijk aan op welke ouder en welke jeugdige(n) de conclusie betrekking heeft.

Ten slotte kan je hier aangeven welke zorgen of signalen volgens jou in de verificatiefase in ieder geval verder geëxploreerd moeten worden.

Deel 2 Risicotaxatie

Na de analyse van de huidige veiligheidssituatie, taxeer je welke risico's er in de *toekomst* zijn voor de veiligheid van de jeugdige. Dit doe je op basis van de signalen en risicofactoren die je in deel 1 hebt geïnventariseerd en beoordeeld. Houd daarbij in gedachten dat de belangrijkste voorspeller voor de toekomst de huidige situatie is. (Zie deel 1 voor een inhoudelijke beschrijving van signalen en risicofactoren.) Als in deel 1 is geconcludeerd dat er feitelijk of mogelijk sprake is van kindermishandeling, ga je hier na of er sprake is van twee aanvullende risicofactoren:

- de (vermoedelijke) pleger heeft direct toegang tot de jeugdige;
- derden hebben geen zicht op de jeugdige.

Deze factoren vergroten de onveiligheid voor de jeugdige, zeker wanneer sprake is van een jong kind.

De eindconclusie over de mate van risico voor de jeugdige, is een combinatie van verschillende aspecten die je in deel 2 systematisch naloopt: aard, kans, verwachte gevolgen en beschermende factoren.

Wat kan er gebeuren? Om in te schatten wat er kan gebeuren, beoordeel je eerst wat de *aard* van de risico's voor de jeugdige is. Het kan gaan om risico's voor de fysieke veiligheid van de jeugdige (i.e. levensbedreigende situatie of direct gevaar), maar ook om de kans dat de jeugdige (opnieuw) mishandeld, verwaarloosd of misbruikt wordt. Ook als er op dit moment geen vermoedens van mishandeling zijn maar wel risicofactoren, is het belangrijk om hier aan te geven of en, zo ja, welke risico's voor de jeugdige je signaleert.

Vervolgens geef je aan hoe groot je de *kans* inschat dat deze risico's zich daadwerkelijk voor gaan doen (hoe waarschijnlijk is dit?) en hoe ernstig de *verwachte gevolgen* voor de jeugdige dan zijn. Het gaat daarbij zowel om fysieke, als om emotionele gevolgen. De ernst hiervan hangt samen met de mate waarin het een gezonde ontwikkeling, het welzijn en de kwaliteit van leven van de jeugdige beïnvloedt.

Beschermende factoren. Ten slotte ga je na of er beschermende factoren zijn die de gesignaleerde risico's kunnen verminderen, of dat informatie hierover ontbreekt. Beschermende factoren zijn factoren waarvan uit onderzoek blijkt dat zij bij aanwezigheid van risicofactoren de kans op problemen verkleinen. De LIRIK geeft een overzicht van mogelijk beschermende factoren bij de ouder(s), jeugdige, gezin en omgeving (zie bijlage 3 voor een beschrijving).

Geef eerst aan óf er beschermende factoren zijn door het aankruisen van een van de volgende opties: 'veel', 'enkele', 'geen', 'onbekend'.

Bij 'veel' of 'enkele' geef je vervolgens aan welke factoren dat zijn. Kruis beschermende factoren alleen aan als die daadwerkelijk aanwezig zijn. Als het onbekend is of de beschermende factor aanwezig is of als de beschermende factor niet aanwezig is, laat het hokje dan leeg.

Relateer de beschermende factoren wel altijd aan het soort onveilige opvoedingssituatie of kindermishandeling. Zo kan een aantrekkelijk uiterlijk voor de meeste vormen van kindermishandeling een beschermende factor zijn (aantrekkelijke kinderen krijgen meer aandacht en steun van derden), maar voor seksueel misbruik kan het juist een risico zijn.

Conclusie risico's voor de jeugdige

Als laatste stap maak je een 'overall' inschatting van de risico's voor de jeugdige. Dit is een combinatie van de inschatting wat er kan gebeuren, hoe waarschijnlijk dit is, hoe ernstig de gevolgen voor de jeugdige dan zijn en mogelijke beschermende factoren. Je maakt hierbij een onderscheid tussen de risico's op dit moment en de risico's bij voorziene veranderingen in de nabije toekomst.

Eerst geef je aan hoe groot je de risico's voor de jeugdige op dit moment inschat door het aankruisen van een van de vier antwoordmogelijkheden. De huidige, bestaande situatie is de basis voor deze risicotaxatie. In de toelichting beschrijf je in eigen woorden waar de risico's voor de jeugdige precies uit bestaan. Ook kun je hier aangeven welke risicofactoren veranderbaar zijn en welke beschermende factoren ingezet kunnen worden om de situatie van de jeugdige te verbeteren. Dit biedt aanknopingspunten voor de beslissing welke hulp of bescherming nodig is.

Vervolgens ga je na of er voorziene veranderingen in de nabije toekomst zijn die de risico's voor de jeugdige in positieve of negatieve zin kunnen beïnvloeden. Denk bijvoorbeeld aan het wegvallen van oma die op dit moment een belangrijke beschermende factor is, de aanstaande geboorte van een nieuw kind in het gezin of ouders die uit elkaar gaan. Als dergelijke belangrijke veranderingen op komst zijn, ga je na wat dat betekent voor de risicotaxatie. Vergroot of verkleint dit de risico's voor de jeugdige? Geef ook hier aan hoe groot je de risico's voor de jeugdige dan inschat en licht toe welke veranderingen het risico in positieve of negatieve zin kunnen beïnvloeden.

Let op: Het is belangrijk je te realiseren dat het een momentopname betreft, risicotaxaties hebben altijd een beperkte geldigheid! De inschatting van risico's kan tijdens het onderzoeken van een zaak veranderen, bijvoorbeeld omdat er nieuwe, belangrijke informatie komt. Als dat zo is, dan kan en moet er op dat moment een nieuwe risicotaxatie gemaakt worden.

Let op: Maak een aparte risicotaxatie voor elke jeugdige in het gezin.

Wat te doen met de uitkomst van de LIRIK?

De LIRIK leidt altijd tot twee conclusies, namelijk over de huidige veiligheidssituatie (deel 1) en over toekomstige risico's voor de jeugdige (deel 2). De combinatie van deze conclusies bepaalt hoe je verder gaat.

Als je concludeert dat er sprake is van (een zeer groot risico op) een *levensbedreigende situatie of direct fysiek gevaar*, is de eerste prioriteit het veiligstellen van de jeugdige. Dat hoeft niet te betekenen dat het bureau jeugdzorg zelf actie onderneemt; er kunnen ook afspraken worden gemaakt met andere instanties of professionals (bijvoorbeeld ziekenhuis). Wanneer de veiligheid van de jeugdige is gewaarborgd, kunnen de bedreigende situatie en de mogelijkheden voor hulp verder geëxploreerd worden.

Als je concludeert dat er op dit moment sprake is van *feitelijk aangetoonde kindermishandeling*, ga je direct over op stap 3: 'stoppen van de mishandeling'. Daarbij neem je ook mee wat er nodig is om de geconstateerde risico's voor de jeugdige te voorkomen. In potentieel levensbedreigende situaties is de eerste prioriteit ook hier natuurlijk het waarborgen van de veiligheid van de jeugdige. Wanneer je oordeelt dat er een gemiddeld of hoog risico is dat de jeugdige (ernstige) schade zal ondervinden, is het raadzaam om ook de CARE-NL in te vullen. De CARE-NL is een uitgebreid risicotaxatie-instrument, waarbij ook richtlijnen worden gegeven voor het hanteren van de gesignaleerde risico's. Overweeg echter éérst of inzetten van de CARE-NL niet ten koste gaat van de nodige snelheid van handelen.

Als je concludeert dat er *geen aanwijzingen* zijn voor kindermishandeling *én geen risico's* voor de jeugdige, sluit je dit deel van het besluitvormingsproces af. Dit betekent overigens niet altijd dat de bemoeienis van bureau jeugdzorg ophoudt: er kan sprake zijn van andere opvoedings- of ontwikkelingsproblemen waarvoor advies, onderzoek en/of hulpverlening nodig is. In dat geval wordt het reguliere (indicatie)traject gevolgd.

Als er *onvoldoende informatie* is om een oordeel te kunnen vormen, wordt altijd actie ondernomen om meer informatie te verkrijgen. Dit kan betekenen doorvragen bij de aanmelder, een vervolgesprek met aanmelder en/of cliënt(en), of met toestemming van de cliënt informatie opvragen bij derden. Op basis van deze nieuwe informatie beoordeel je opnieuw of er aanwijzingen en/of risico's zijn voor kindermishandeling.

In *alle andere gevallen* ga je over tot stap 2 van het drieslagmodel: 'verifiëren van vermoedens van kindermishandeling'. De snelheid waarmee je handelt, is daarbij mede afhankelijk van de geconstateerde risico's voor de jeugdige.

Het besluitvormingsproces houdt niet op bij de analyse van de aard en ernst van de problematiek. De volgende stap is een analyse van oplossingsrichtingen en de noodzaak van hulp of bescherming: Wat is de gewenste situatie? Wat is er nodig om die te bereiken? en Kan dit in een vrijwillig kader? Deze analyse valt echter buiten de doelstelling van de LIRIK.

BIJLAGE 1 Classificatiesysteem Aard Problematiek Jeugdzorg (CAP-J)

As A t/m C

As A Psychosociaal functioneren jeugdige

Groep A100 Emotionele problemen

A101	Introvert gedrag
A102	Angstproblemen
A103	Stemmingsproblemen

Groep A200 Gedragsproblemen

A201	Druk en impulsief gedrag
A202	Opstandig gedrag en/of antisociaal gedrag

Groep A300 Problemen in de persoonlijkheid(sontwikkeling) en identiteit(sontwikkeling)

A301	Problemen met de competentiebeleving
A302	Problemen in de gewetensvorming/morele ontwikkeling
A303	Identiteitsproblemen

Groep A400 Gebruik van middelen/verslaving

A401	Problematisch gebruik van alcohol
A402	Problematisch gebruik van amfetamine
A403	Problematisch gebruik van cafeïne
A404	Problematisch gebruik van cannabis
A405	Problematisch gebruik van cocaïne
A406	Problematisch gebruik van (synthetische of natuurlijke) stoffen die hallucinaties opwekken zoals LSD, XTC en paddo's
A407	Problematisch gebruik van een vluchtige stof
A408	Problematisch gebruik van nicotine
A409	Problematisch gebruik van overige middelen
A410	Problematisch afhankelijkheidsgedrag niet aan middelen gerelateerd

Groep A900 Overige psychosociale problemen jeugdige

A901	Problemen bij de verwerking van ingrijpende gebeurtenissen
A902	Overmatige stress
A903	Automutilatie
A904	Andere problemen psychosociaal functioneren jeugdige

**As B Lichamelijke gezondheid, aan lichaam gebonden
functioneren jeugdige**

Groep B100 Lichamelijke ziekte, aandoening of handicap

B101	Gehooraandoeningen
B102	Oogaandoeningen
B103	Spraakaandoening
B104	Motorische handicap
B105	(Chronische) lichamelijke ziekte

Groep B200 Gebrekkige zelfverzorging, zelfhygiëne, ongezonde levenswijze

B201	Problemen met zelfverzorging en zelfhygiëne
B202	Ongezonde levenswijze
B203	Overgewicht

Groep B300 Aan lichamelijke functies gerelateerde klachten

B301	Lichamelijke klachten
B302	Voedings-/eetproblemen
B303	Zindelijkheidsproblemen
B304	Slaapproblemen
B305	Groeiproblemen
B306	Onverklaarbare lichamelijke klachten

***Groep B900 Overige problemen lichamelijke gezondheid, aan lichaam gebonden
functioneren jeugdige***

B901	Andere problemen lichamelijke gezondheid, aan lichaam gebonden functioneren jeugdige
------	--

Groep C100 *Problemen in de cognitieve ontwikkeling*

C101	Problemen met schoolprestaties/leerproblemen
C102	Aandachtsproblemen
C103	Problemen verbandhoudend met hoogbegaafdheid
C104	Problemen met het sociaal aanpassingsvermogen

Groep C200 *Problemen met vaardigheden*

C201	Sociale vaardigheidsproblemen
------	-------------------------------

Groep C900 *Overige problemen vaardigheden en cognitieve ontwikkeling*

C901	Andere problemen cognitieve ontwikkeling jeugdige
C902	Andere problemen vaardigheden jeugdige

BIJLAGE 2 Risicofactoren

Risicofactoren bij de ouders	
Functioneren als opvoeder	
- Eerder een kind mishandeld, verwaarloosd of misbruikt	Ouder heeft eerder een kind mishandeld, verwaarloosd of misbruikt.
- Ontoereikende pedagogische kennis/vaardigheden	Ouder heeft geen kennis en/of besef wat het kind nodig heeft en mist de vaardigheid om emoties en bedoelingen van het kind juist te interpreteren: bijv. leeftijdsinadequate verwachtingen, regelmatige lijflijke bestraffingen.
- Problemen in ouder-kind interactie	Het gaat om onregelmatige interacties tussen ouder en kind, hoge mate van vijandige interactie (schreeuwen, gillen, kleineren). Lage frequentie van uiting van verbale of fysieke affectie tussen ouder en kind.
- Minimaliseren kindermishandeling	Ontkennen of minimaliseren kindermishandeling.
- Negatieve houding tav kind	Regelmatig negatief uitlaten over het kind.
Persoonlijk functioneren	Aanwezigheid van psychiatrische problemen, verslavingsproblemen of verstandelijke beperking bij ouder.
Fysiek/emotioneel niet beschikbaar zijn voor het kind	De ouder is in fysiek en/of emotioneel opzicht afwezig en daarmee niet beschikbaar voor het kind, bijvoorbeeld omdat de ouder in beslag wordt genomen door eigen problematiek of door ziekte (langdurige opname, fysieke beperkingen).
Voorgeschiedenis	Ouder is op jonge leeftijd (<18 jaar) ouder geworden, zelf slachtoffer van kindermishandeling, en/of heeft eerder geweld gebruikt tegen personen.
Problematische partnerrelatie	Het gaat hier zowel om huidige relaties als eerdere relaties die een negatieve invloed hebben op de kwaliteit van handelen van de ouder als opvoeder nu. Het problematische karakter kan tot uitdrukking komen in o.a. veel conflicten, huiselijk geweld en instabiliteit in relaties (veel wisselende relaties).
Risicofactoren bij jeugdige, gezin en/of omgeving	
Jeugdige	
Jong kind (<5 jaar)	Kind is jonger dan vijf jaar.
Belaste voorgeschiedenis	Bijv. prematuur, zware bevalling.
(Ernstige) ziekte of handicap	De zorg voor het kind vraagt door ziekte/handicap verhoudingsgewijs veel tijd en energie .
Gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen	De zorg voor het kind en het kind zelf vragen veel aandacht door problematisch gedrag of een problematische ontwikkeling. Bijv. ADHD, autistiform gedrag, agressief gedrag.
Moeilijk temperament	Kind heeft in aanleg een lastig karakter en vraagt daardoor extra aandacht en inspanning van de ouders. Reageert bijvoorbeeld moeizaam op veranderingen, kan zich slecht aanpassen, is snel van slag.
Ongewenst	De verandering van de geboorte is een verandering die de ouder zwaar is gevallen en/of het kind komt voort uit een ongewenste relatie. Ouder is niet bereid om zijn/haar eigen behoeften op het tweede plan te zetten.
Gezin en omgeving	
Eénoudergezin, stiefgezin, groot gezin	
Veel conflicten	Frequente onderlinge ruzies en onenigheid tussen gezinsleden.
Huiselijk geweld	Lichamelijk / psychisch / seksueel geweld of pogingen daartoe, dreigementen.
Instabiel, ongeregeld leven	Frequent verhuizen, schoolwisseling, wisselende opvoeders.
Materiële/financiële problemen (werkloosheid, huisvesting)	Materiële/financiële problemen (werkloosheid, slechte huisvesting) die de ouders onder druk zetten. Deze omstandigheden hangen met elkaar samen en leiden tot stress bij ouders.
Ingrijpende levensgebeurtenissen	Ingrijpende/traumatische ervaringen als ziekte/overlijden, (echt) scheiding.
Sociaal isolement, sociaal conflict	Ouders die weinig contact hebben met familie, vrienden of buurtgenoten bevinden zich in een sociaal isolement. Bij sociaal conflict is er wel contact, maar gaat dit gepaard met veel ruzies en spanningen. Alle zorg komt op de ouders neer en in moeilijke tijden is er niemand die bij kan springen of die praktische of morele steun biedt. Dit kan worden versterkt als een van de ouders zich afzijdig houdt van opvoeding of als de ouder alleenstaand is. Sociaal conflict vergroot stress bij ouders.

Op basis van overzicht Bureau Jeugdzorg Utrecht, oktober 2008

BIJLAGE 3 Beschermende factoren

Ouder(s)	
Gevoel van competentie, draagkracht	Ouder voelt zich in staat tot opvoeding en kan dit qua tijd en energie aan.
Positief zelfbeeld	
Ondersteunende partner	Partner deelt in zorg en opvoeding en biedt praktische en morele steun.
Kan eigen jeugdervaringen hanteren	Ouder heeft eventuele vervelende jeugdervaringen weten te verwerken.
Positieve jeugdervaringen	Ouder is zelf op liefdevolle manier opgevoed en kan hier emotioneel en praktisch steun uit putten.
Kan steun vragen/ profiteren van	De ouder kan en wil indien nodig steun vragen bij personen in omgeving en is in staat om die steun goed te gebruiken.
Emotionele beschikbaarheid	De ouder is daadwerkelijk aanwezig en beschikbaar voor het kind en wordt niet in beslag genomen door eigen problematiek of andere zaken.
Flexibiliteit	De ouders is in staat om adequaat in te spelen op veranderingen.
Bereid en in staat om te veranderen	Ouder is bereid en in staat om de situatie voor het kind in positieve zin en permanent te veranderen. Erkent dat hulp nodig is, wil uit zichzelf meewerken dan wel onder dwang/drang meewerken, kan daadwerkelijk nieuwe dingen aanleren en nieuw geleerde vaardigheden ook in andere situaties toepassen.
Jeugdige	
Sociaal vaardig	Kan gevoelens en wensen goed verwoorden, kan relaties met anderen aangaan, kan problemen oplossen.
Positief zelfbeeld	
Bovengemiddelde intelligentie	Kind beschikt over meer dan gemiddeld IQ.
Aantrekkelijk uiterlijk	Kind ziet er leuk uit.
Goede relatie belangrijke volwassene(n)	Kind heeft goede relatie met een betrouwbare volwassen persoon naast de ouder(s).
Egoveerkracht (stressresistentie)	Het kind beschikt over adequate copingsmechanismen die hij bewust en onbewust hanteert om staande te blijven in sociale situaties. Een kind heeft weinig egoveerkracht als het snel opgeeft of star reageert.
Bereid en in staat om te veranderen	Kind is bereid en in staat om naar zijn/haar eigen aandeel in de problemen te kijken, erkent dat hulp nodig is en wil meewerken aan verbetering, kan daadwerkelijk nieuwe dingen aanleren.
Gezin en omgeving	
Steun uit het informele netwerk (praktisch, emotioneel, materieel)	Er is tenminste een betrouwbare persoon naast de ouder(s) die als vangnet kan dienen voor het kind (bijvoorbeeld als de ouder ziek is en/of extra hulp of opvang nodig is) en/of een belangrijke bron van steun is voor de ouder zelf (bijv. bij persoonlijke problemen en vragen).
Steun formeel netwerk	Er is steun voor ouder en/of kind vanuit formele hulp- of zorgverlenende instanties (bijvoorbeeld jeugdzorg, jeugdgezondheidszorg, huisarts, kerk).

Op basis van overzicht Bureau Jeugdzorg Utrecht, oktober 2008